

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Mladi **pred** zakonom

izazovi i rješenja maloljetničkog
pravosuđa u Crnoj Gori

Podgorica, 2025.

Centar za
građansko
obrazovanje

Centre
for civic
education

Ministarstvo
javne uprave

Mladi pred zakonom –

izazovi i rješenja maloljetničkog pravosuđa u Crnoj Gori

Izdavač:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Urednik:

Miloš Knežević

Autorka:

Lara Dedić

Redakcija:

Miloš Knežević

Marlena Ivanović

Dizajn i produkcija:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

ISBN 978-9940-44-083-1

COBISS.CG-ID 35484676

Ova publikacija dio je projekta "SRCE: podrška osnaživanju i otpornosti mladih danas", koji Centar za građansko obrazovanje (CGO) sprovodi u partnerstvu sa Regionalnom akademijom za razvoj demokratije (ADD), uz podršku **Delegacije EU u Crnoj Gori i kofinansiranje Ministarstva javne uprave.**

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost CGO-a i autora i ne odražava nužno stavove **Delegacije EU u Crnoj Gori i Ministarstva javne uprave.**

Mladi **pred** zakonom

izazovi i rješenja maloljetničkog
pravosuđa u Crnoj Gori

Podgorica, 2025.

Sadržaj

Uvod	5
Zakonodavni okvir i ocjena stanja sa pregledom prakse u Crnoj Gori	6
1.1 Krivične sankcije	7
1.1.1 Vaspitne mjere	7
1.1.2 Maloljetnički zatvor	10
1.1.3 Mjere bezbjednosti	11
1.2 Posebna prava maloljetnika kao učesnika u krivičnom postupku	11
1.3 Tok postupka	12
1.3.1 Postupak pred policijom i tužilaštvom	12
1.3.2 Postupak pred sudom	13
1.3.3 Kontrola izvršenja krivičnih sankcija	13
1.4. Pouke iz prakse susjednih zemalja	14
1.5. Presjek sudske prakse u Crnoj Gori u periodu od 2022. do 2024. godine	15
Izricanje i sprovođenje alternativnih mjera za maloljetnike	19
Multisektorski sastanci i preporuke	22
Vršnjačko nasilje i maloljetnička delinkvencija kroz javno mnjenje	27
Zaključne napomene	30

Uvod

Zakonski okvir za maloljetničko pravosuđe u Crnoj Gori utemeljen je na Zakonu o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku¹, koje je na snazi od septembra 2012. godine. Njime se propisuju posebne mjere i procedure za postupanje sa maloljetnim licima u krivičnim postupcima, a s ciljem osiguranja njihove zaštite, poštovanja prava djeteta i rehabilitacije umjesto kažnjavanja. Istovremeno, to je specijalni pravni akt koji je fokusiran na regulisanje statusa, odgovornosti i zaštite maloljetnika u krivičnom postupku. U značajnoj mjeri uključuje međunarodne standarde, posebno Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, ali i evropska dokumenta koja nalažu da maloljetna lica u krivičnom postupku ne smiju biti tretirani kao odrasli učinioci krivičnih djela, već da se prema njima mora primjenjivati poseban, zaštitni i vaspitni režim.

U kontekstu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, osobita pažnja posvećena je usklađivanju ovog zakona s međunarodnim i evropskim standardima, naročito u pogledu procesnih garancija za djecu kao osumnjičenih lica, svjedoka ili žrtava (poput osnaživanje prava djeteta, omogućavanja posebnih postupaka i prostora za saslušanja).

U primjeni ovog zakona postoje značajni izazovi. Naime, njegovo sprovođenje često ograničava manjak specijalizovanih programa, institucija i infrastrukturnih kapaciteta (npr. odsustvo vaspitno-popravnog doma otvorenog tipa). Nalazi ukazuju i da poštovanje prava djeteta u praksi nije uvijek dosljedno: pritvor se koristi i kada nije apsolutno neophodno, djeca mlađa od 14 godina nemaju uvijek adekvatan način saslušanja, a ponavljanje istih vaspitnih mjera kod recidivista narušava svrhu zakona.

Dodatno, za ovu oblast su važni i Zakon o prekršajima, koji sadrži odredbe o vaspitnim mjerama za maloljetnike (npr. ukor, pojačan nadzor, upućivanje u vaspitnu ustanovu) koje sud primjenjuje u prekršajnim postupcima, kao i Krivični zakonik Crne Gore.

Analiza postupanja prema maloljetnicima u krivičnom postupku je dio projekta "SRCE: podrška osnaživanju i otpornosti mladih danas", koji sprovodi Centar za građansko obrazovanje (CGO) u partnerstvu sa Regionalnom akademijom za razvoj demokratije (ADD) iz Novog Sada, uz podršku Evropske unije i Ministarstva javne uprave Crne Gore.

¹ Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, Službeni list Crne Gore br. 64/2011 i 1/2018

Zakonodavni okvir i ocjena stanja sa pregledom prakse u Crnoj Gori

Zakon o postupanju prema maloljetnicima definiše svoj predmet i osnovne principe, uz naglasak da se prema maloljetnicima mora postupati uz puno poštovanje njihovih ljudskih prava i dostojanstva, uzimajući u obzir njihov uzrast, stepen zrelosti i okolnosti u kojima je djelo učinjeno.² U prvi plan stavlja se najbolji interes maloljetnika, a krivičnopravna odgovornost treba da bude usmjerena na rehabilitaciju, resocijalizaciju i prevenciju, a ne na represiju i kažnjavanje.

U dijelu uzrasta, Zakon razlikuje tri kategorije lica:

- dijete koje nije navršilo 14 godina života;
- mlađi maloljetnik sa navršenih 14 do 16 godina života;
- stariji maloljetnik sa navršenih 16 do 18 godina života.³

Razlikovanje ove tri kategorije značajno je, primarno, radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja krivične odgovornosti, kao i u pogledu vrste kazne koja se može primijeniti prema maloljetnom licu.

Djeca mlađa od 14 godina u potpunosti su isključena iz krivične odgovornosti, s procjenom da se u tom uzrastu ne može govoriti o razvijenoj svijesti o protivpravnosti djela.⁴ Međutim, iako crnogorski Zakon isključuje krivičnu odgovornost lica mlađeg od 14 godina života, to ne znači da bi izvršioci tih djela u potpunosti ostali nekažnjeni zbog svojih postupaka. U ovakvim slučajevima, odgovornost sa djeteta može preći na njegove roditelje koji mogu odgovarati u njihovo ime. Dosadašnja praksa ukazuje da su roditelji u ime svog djeteta najviše odgovarali za krivično djelo zapuštanje djeteta.

Maloljetnici se, dalje, dijele na mlađe maloljetnike, sa navršenih 14 do 16 godina, i starije maloljetnike, sa navršenih 16 do 18 godina. Posebno je važno naglasiti da zakon proširuje svoju primjenu i na mlađe punoljetnike, u dobi od 18 do 21 godine života, ukoliko se procijeni da njihove razvojne karakteristike opravdavaju primjenu vaspitnih mjera umjesto standardnih kazni.⁵ Ovo rješenje pokazuje savremeno razumijevanje psihosocijalnog razvoja mladih ljudi.

Razlika između maloljetnih učinioaca krivičnih djela u odnosu na punoljetne učinioce je ta što Zakon o postupanju prema maloljetnicima predviđa mogućnost izricanja neke od alternativnih mjera ili izricanje krivične sankcije.

² Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, Službeni list Crne Gore 64/2011 i 1/2018, član 1.

³ *Ibidem* član 3.

⁴ *Ibidem* član 2.

⁵ *Ibidem* član 41.

Imajući u vidu da alternativne mjere zauzimaju centralno mjesto kada je riječ o maloljetnim učiniocima krivičnih djela to će one biti detaljnije obrađene u zasebnom narednom odjeljku, dok će u ovom dijelu pažnja biti posvećena krivičnim sankcijama kao vrstama kazne koja se može izreći maloljetnicima.

1.1 Krivične sankcije

U situacijama kada alternativne mjere nijesu dovoljne ili kada se radi o težim krivičnim djelima, zakon propisuje mogućnost izricanja krivičnih sankcija i to:

- vaspitnih mjera
- maloljetničkog zatvora i
- mjera bezbjednosti.⁶

1.1.1 Vaspitne mjere

U savremenim pravnim sistemima, pristup maloljetničkoj delinkvenciji sve više se oslanja na principe zaštite, prevencije i resocijalizacije, a sve manje na strogo kažnjavanje. U tom duhu, i pravni sistem Crne Gore razvio je okvir koji omogućava upotrebu vaspitnih mjera kao ključnog mehanizma odgovora na prekršaje i krivična djela koje čine maloljetna lica. Ove mjere nisu samo pravna alternativa zatvorskoj kazni, već i refleksija međunarodnih standarda koji nalažu da se prema maloljetnicima postupa u skladu s njihovim razvojnim potencijalima, interesima i pravima.

Vaspitne mjere mogu biti blaže - u vidu mjera upozorenja i usmjeravanja (sudski ukor i posebne obaveze) i mjera pojačanog nadzora (pojačan nadzor od strane zakonskog zastupnika, pojačan nadzor u drugoj porodici, pojačan nadzor od strane organa starateljstva i pojačan nadzor uz dnevni boravak u odgovarajućoj ustanovi ili organizaciji za vaspitanje i obrazovanje maloljetnika), ili strožije - institucionalne mjere (upućivanje u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa, upućivanje u ustanovu zavodskog tipa i upućivanje u specijalizovanu ustanovu).⁷

Prilikom odlučivanja o vrsti vaspitne mjere sud će uzeti u obzir uzrast, zrelost maloljetnika i pobude iz kojih je krivično djelo učinjeno, ponašanje poslije učinjenog krivičnog djela, a posebno da li je spriječio ili pokušao da spriječi nastupanje štetne posljedice, odnos prema oštećenom, kao i sve druge okolnosti koje mogu biti od uticaja na izbor vaspitne mjere kojom će se najbolje postići njena svrha.⁸

Sudski ukor izreći će se maloljetniku ukoliko se utvrdi da se iz njegovog odnosa prema učinjenom krivičnom djelu i spremnosti da ubuduće neće vršiti krivična djela time može postići svrha vaspitne mjere.⁹

Posebne obaveze koje sud može izreći maloljetniku predstavljaju najelastičniji oblik vaspitnih mjera. Njihov smisao je da se kroz zahtjeve i zabrane utiče na ponašanje maloljetnog učinioca, bez potrebe za institucionalizacijom ili oduzimanjem slobode. Zakon navodi niz takvih obaveza - od izvinjenja oštećenom i naknade štete radom, preko obaveze redovnog pohađanja škole ili odlaska na posao, osposobljavanja za odgovarajuća zanimanja, do plaćanja određenog novčanog iznosa u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove; uključivanja u sportske aktivnosti, obavljanja društveno korisnog ili humanitarnog rada; podvrgavanja odgovarajućem postupku ispitivanja ili odvikavanja od zavisnosti od upotrebe alkohola ili droga; uključivanja u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi, savjetovalištu

⁶ Ibidem član 14.

⁷ Ibidem član 16.

⁸ Ibidem član 17.

⁹ Ibidem član 18.

ili drugoj organizaciji; zabrane napuštanja mjesta prebivališta ili boravišta; uzdržavanja od posjećivanja određenog mjesta ili kontakta sa određenim licima.¹⁰

Uvođenje ovakvih obaveza u pravni poredak dio je pristupa restorativne pravde, gdje se prioritet daje popravljajući štete i usmjeravanju maloljetnika na konstruktivan životni put. Posebno je značajno što se, kada je riječ o izvinjenju i naknadi štete, insistira na pristanku i maloljetnika i oštećenog, čime se uvodi element saglasnosti i pomirenja, a ne nametnute represije.

Mjere pojačanog nadzora imaju različite modalitete, zavisno od toga ko je subjekt nadzora i kakve su porodične okolnosti maloljetnika. Kada je zakonski zastupnik propustio da vrši adekvatnu brigu, sud ga može obavezati da tu funkciju pojačano obavlja, uz podršku organa starateljstva i stručnih službi.¹¹ Cilj je da se odgovornost za odgoj i nadzor vrati u prirodno okruženje porodice, ali uz sudski i institucionalni nadzor. Kada zakonski zastupnik nije sposoban da vrši nadzor, moguće je smještanje u drugu porodicu koja je spremna da prihvati tu ulogu.¹² Time zakon priznaje važnost porodične sredine i kontinuiteta emocionalnih odnosa, ali i potrebu da se maloljetnik zaštiti od nefunkcionalnog ili destruktivnog roditeljstva.

Ako ni to nije moguće, zakon predviđa pojačan nadzor od strane organa starateljstva.¹³ U tom slučaju, maloljetnik ostaje u vlastitoj porodici, ali mu se uvodi vanjski nadzor kroz profesionalno angažovana lica koja vode računa o njegovom obrazovanju, socijalizaciji i liječenju. Poseban oblik ove mjere je dnevni boravak u ustanovi ili organizaciji za vaspitanje, što znači da maloljetnik dio dana provodi u kontrolisanom i edukativnom okruženju, dok i dalje živi kod roditelja.¹⁴ Ovakva kombinacija nastoji da napravi balans između očuvanja porodičnih veza sa potrebom za stručnim i intenzivnim radom na promjeni ponašanja.

Zakon dozvoljava da se uz mjere pojačanog nadzora izreknu i posebne obaveze, ali najviše dvije, i to uz jasnu pouku maloljetniku u njegovom zakonskom zastupniku da će neizvršenje obaveza rezultirati strožom mjerom. Na taj način se gradi sistem progresivnog reagovanja: od lakših obaveza ka strožim mjerama, zavisno od ponašanja i saradnje maloljetnika.

Kada pojačan nadzor nije dovoljan, sud može maloljetnika uputiti u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa.¹⁵ Ovdje se radi o izdvajanju iz dotadašnje sredine, ali u ustanovi koja nema karakter zatvora već pruža stalnu pomoć i nadzor stručnih lica. Namjera zakonodavca je da maloljetnik bude uklonjen iz destruktivne sredine i stavljen u vaspitni ambijent koji podstiče resocijalizaciju, uz redovna sudska preispitivanja svaka tri mjeseca. Teža mjera je upućivanje u ustanovu zavodskog tipa, gdje se primjenjuju pojačane mjere nadzora i posebni programi vaspitanja.¹⁶ Ova mjera se izriče tek nakon što sud procijeni težinu djela, raniji život maloljetnika i eventualne prethodne sankcije. Time se uvodi element proporcionalnosti i individualizacije, a zavodska mjera se primjenjuje u najtežim slučajevima i sa najproblematičnijim maloljetnicima.

Uslovni otpust predstavlja dodatni korektiv u sistemu. Maloljetnik može biti pušten iz ustanove ako je pokazao uspjeh u vaspitanju i ako se može očekivati da neće ponavljati djela.¹⁷ Sud tada može kombinovati otpust s mjerama pojačanog nadzora i posebnim obavezama, čime se omogućava kontrolisani povratak u zajednicu. Ako se, međutim, otpust pokaže neuspješnim, sud ga može opozvati, pri čemu se vrijeme provedeno na

¹⁰ *Ibidem* član 19.

¹¹ *Ibidem* član 20.

¹² *Ibidem* član 21.

¹³ *Ibidem* član 22.

¹⁴ *Ibidem* član 23.

¹⁵ *Ibidem* član 25.

¹⁶ *Ibidem* član 26.

¹⁷ *Ibidem* član 27.

slobodi ne uračunava u trajanje mjere. Ovakvo rješenje ističe prevenciju, ali i osigurava da maloljetnik ne izbjegne odgovornost.

Za maloljetnike sa psihičkim poteškoćama zakon predviđa mogućnost upućivanja u specijalizovanu ustanovu.¹⁸ Ova mjera kombinuje elemente liječenja i vaspitanja, uvažavajući da određeni prestupi proizlaze iz zdravstvenih problema, a ne isključivo iz voljne odluke. Sud je u obavezi da periodično preispituje potrebu zadržavanja maloljetnika u takvoj ustanovi, a maksimalno trajanje je ograničeno do 21, odnosno 23 godine života. Ovdje se vidi nastojanje da se balansira između zaštite društva i individualne potrebe za terapijom i rehabilitacijom.

Zakon omogućava i obustavu izvršenja ili zamjenu izrečene mjere ako se pojave nove okolnosti, kao i ponovno odlučivanje o mjeri ukoliko njeno izvršenje nije započeto u dužem roku.¹⁹ Ove odredbe uvode fleksibilnost i dinamičnost u sistem, čime se spriječava da se zastarjela ili neprilagođena mjera mehanički izvršava.

Konačno, kada se radi o krivičnim djelima u sticaju, sud se rukovodi principom jedinstvenosti sankcije.²⁰ Maloljetniku se, po pravilu, izriče samo jedna mjera, koja se određuje uzimajući u obzir sva djela. Time se izbjegava kumulacija kazni i dodatna stigmatizacija, a naglašava se ideja da je cilj mjere rehabilitacija i integracija, a ne puko sabiranje represije.

Zakon o postupanju prema maloljetnicima i Zakon o prekršajima definišu vaspitne mjere kao mehanizme usmjerene ka prevenciji ponavljanja prekršaja i krivičnih djela i podršci razvoju maloljetnog počinioca. Ipak, iako zakonodavni okvir izgleda savremeno i usklađeno sa međunarodnim dokumentima, poput Konvencije o pravima djeteta i Pekinških pravila, njegova praktična primjena u Crnoj Gori nailazi na niz izazova. Prvi i najozbiljniji problem jeste nedostatak specijalizovanih ustanova za izvršenje vaspitnih mjera. U jednom broju slučajeva, zbog nepostojanja alternativnih kapaciteta, maloljetnici završavaju u ustanovama za odrasle ili čak u zatvorima, čime se gubi svrha mjere i narušavaju osnovna prava djeteta. Izveštaji nevladinih organizacija, Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, kao i medija više puta su ukazivali na činjenicu da su maloljetnici često institucionalno zapostavljeni i da izostaje sistemska podrška njihovoj rehabilitaciji. I pored toga, praksa sudova pokazuje da se vaspitne mjere izriču znatno češće nego maloljetnički zatvor, što je pozitivno. To ukazuje da su sudovi svjesni važnosti ovih mjera i da ih koriste kao dominantan instrument odgovora na maloljetničku delinkvenciju.

Dodatna prednost vaspitnih mjera jeste njihova adaptivnost. Mjere se mogu zamijeniti, obustaviti ili produžiti u skladu sa ponašanjem maloljetnika i promjenom okolnosti, što omogućava fleksibilan i individualizovan pristup. Na primjer, maloljetniku se može izreći društveno-koristan rad, tretman kod psihologa, nastavak školovanja, uključivanje u sportske ili obrazovne aktivnosti, a sve s ciljem pozitivnog uticaja na njegov razvoj i ponašanje. Time se radi na prevenciji ponavljanja krivičnih djela, ali se i maloljetnik usmjerava ka društveno prihvatljivim oblicima ponašanja.

Međutim, ključna prepreka ostaje u primjeni. Bez specijalizovanih ustanova, obučenog kadra, dostupnih programa i sistemske saradnje između sudova, centara za socijalni rad, škola i porodica, vaspitne mjere često ostaju na nivou forme bez realne sadržine. Takođe, ne postoji dovoljno razvijen sistem evaluacije i praćenja dugoročnih efekata izrečenih mjera, što dodatno otežava procjenu njihove efikasnosti. U tom smislu, Crna Gora bi morala uložiti dodatne napore kako bi omogućila potpunu realizaciju normativno postavljenih ciljeva. To uključuje izgradnju ili adaptaciju specijalizovanih ustanova za maloljetnike, edukaciju sudija i profesionalaca u sistemu zaštite djece, izradu i sprovođenje rehabilitacionih programa, kao i poboljšanje međuinstitucionalne

¹⁸ *Ibidem* član 28.

¹⁹ *Ibidem* član 29.

²⁰ *Ibidem* član 30.

koordinacije. Samo u tom okviru vaspitne mjere mogu u potpunosti ispuniti svoj cilj - da ne budu kazna, već nova prilika.

Upravo zbog te ključne prepreke, a to je nepostojanje specijalizovanih ustanova, sudska praksa je do sada pokazala da je upućivanje maloljetnika u vaspitnu ustanovu zavodskog tipa, u suštini, istovjetna sa maloljetničkim zatvorom, koji se po zakonu ne može izreći mlađim maloljetnicima. Tako je u predmetu Km. br 19/2023 koji je vođen pred Osnovnim sudom u Podgorici sud maloljetnika I.D, koji je u momentu izvršenja krivičnog djela imao 14 godina života, uputio u vaspitnu ustanovu zavodskog tipa. Imajući u vidu da se u predmetnom postupku radilo o maloljetniku koji je ranije već pokazivao devijantna ponašanja i zbog istih upućivan u ustanovu nezavodskog tipa JU Centar „Ljubović“, odakle je više puta bježao, to je očigledno da je sud u konkretnom slučaju istog morao uputiti na vaspitnu ustanovu zavodskog tipa. Međutim, kako Crna Gora nema posebnu specijalizovanu ustanovu za izvršenje ove mjere, to je u konkretnom sud maloljetnika, koji je u momentu izvršenja djela imao 14 godina, uputio u posebno odjeljenje Uprave za izvršenje krivičnih sankcija (UIKS). Ovakvo upućivanje mlađih maloljetnika u ustanovu koja je predviđena za izdržavanje kazne maloljetničkog zatvora koja se može izreći samo starijem maloljetniku ukazuje na nedostatnosti u primjeni Zakona.

Stoga, iako je jasna tendencija sudova da se kazna maloljetničkog zatvora izriče u najtežim slučajevima, dok god se ne obezbijedi poseban vaspitno-popravni dom i na taj način sudovima stvore adekvatni uslovi za izvršenje kazne upućivanja u ustanovu zavodskog tipa, ovakva vaspitna mjera će u praksi za maloljetnike biti zatvor.

1.1.2 Maloljetnički zatvor

Poseban oblik krivičnih sankcija je maloljetnički zatvor, ali je njegova primjena strogo ograničena samo na starije maloljetnike i to u slučaju najtežih krivičnih djela, kada je zapriječena kazna od preko pet godina zatvora.²¹ Kazna maloljetničkog zatvora ne može biti kraća od šest mjeseci niti duža od pet godina.²² Izuzetno, za krivična djela za koja je kao najmanja kazna propisana kazna zatvora od deset godina može se izreći kazna maloljetničkog zatvora u trajanju do deset godina. Time se potvrđuje da se kazna zatvora prema maloljetnicima može izreći samo kao krajnje sredstvo i u najmanjoj nužnoj mjeri kad zbog visokog stepena njegove krivice, vaspitne zapuštenosti, okolnosti pod kojima je krivično djelo učinjeno, kao i prirode i težine krivičnog djela, očigledno ne bi bilo opravdano izreći vaspitnu mjeru. Uz to, zakon predviđa i mjere bezbjednosti, poput obaveznog psihijatrijskog liječenja ili odvikavanja od zavisnosti, koje se primjenjuju kada se procijeni da je krivično djelo proisteklo iz specifičnih zdravstvenih ili socijalnih problema maloljetnika.²³

Kazna maloljetničkog zatvora se izvršava u odjeljenju za maloljetnike, gdje osuđena lica borave zajednički, uz odvajanje po polu i, po pravilu, individualni smještaj tokom noći. Maloljetnicima se omogućava obrazovanje, stručno osposobljavanje i rad, pri čemu su zapošljeni stručnjaci obavezni da imaju znanja iz pedagogije, psihologije i penologije. Izdržavanje kazne moguće je do navršene 23. godine, a izuzetno i do 24. godine života, radi završetka školovanja ili osposobljavanja.²⁴

Zakon garantuje širok spektar prava: adekvatnu ishranu, odjeću, zdravstvenu zaštitu, najmanje tri sata boravka na otvorenom, pravo na posjete porodice, dopisivanje, vjerske slobode, uključivanje u kulturne i sportske aktivnosti, kao i pravo na bračne ili partnerske posjete. Predviđena su i odsustva (do 14 dana, dva puta godišnje), te dodatne pogodnosti za one koji pokazuju primjerno ponašanje i zalaganje. O uslovnom otpustu odlučuje prvostepeni sud na osnovu izvještaja o vladanju maloljetnika, a odluka se donosi 30 dana prije isteka dvije

²¹ *Ibidem* član 32.

²² *Ibidem* član 33.

²³ *Ibidem* član 39.

²⁴ *Ibidem* član 33.

trećine kazne.²⁵ Sud može otpust opozvati, pri čemu se primjenjuju opšta pravila izvršenja kazni.

Maloljetniku se mogu izreći disciplinske mjere (opomena, oduzimanje pogodnosti, izdvajanje u posebnu prostoriju), pri čemu izdvajanje ima stroga vremenska ograničenja i obaveznu medicinsku i stručnu kontrolu. Upotreba sredstava prinude dopuštena je samo izuzetno, u slučaju samoodbrane, sprječavanja bjekstva, nasilja ili teške štete, i to u najmanjoj mogućoj mjeri. Život i rad u odjeljenju uređuju se kućnim redom, a odredbe o pravima, disciplini i prinudi primjenjuju se i na maloljetnike kojima je izrečena institucionalna mjera upućivanja u zavodski tip ustanove.

1.1.3 Mjere bezbjednosti

Članom 39 Zakona o postupanju prema maloljetnicima propisani su uslovi i trajanje mjera bezbjednosti koje se mogu izreći maloljetnicima u krivičnom postupku. Ove mjere uključuju obavezno psihijatrijsko liječenje (u ustanovi ili na slobodi), obavezno liječenje narkomana i alkoholičara, oduzimanje predmeta i protjerivanje stranaca.²⁶ Mjere se mogu izreći uz vaspitne mjere ili kaznu maloljetničkog zatvora, dok se liječenje narkomana i alkoholičara ne može kombinovati s mjerama upozorenja i usmjeravanja. Psihijatrijske mjere mogu se izreći i samostalno, bez izricanja drugih sankcija. Trajanje mjera vezano je za postojanje razloga zbog kojih su izrečene, ali u pravilu ne smije premašiti trajanje izrečene vaspitne mjere ili kazne. Ipak, izuzetno, obavezno psihijatrijsko liječenje u ustanovi može trajati i duže od kazne maloljetničkog zatvora ako to zahtijeva stanje maloljetnika.

1.2 Posebna prava maloljetnika kao učesnika u krivičnom postupku

Zakon posebnu pažnju posvećuje procesnim garancijama maloljetnika u krivičnom postupku. U svim postupcima protiv maloljetnika obavezna je odbrana i maloljetnik mora imati branioca već od prvog saslušanja.²⁷ Sudska rasprava se ne može održati u njegovom odsustvu, a identitet maloljetnika podliježe zaštiti i ne smije se javno objavljivati.²⁸ Posebna je obaveza nadležnih organa da postupaju hitno, jer odlaganje postupka može nanijeti dodatnu štetu razvoju maloljetnika. Predviđa se i specijalizacija sudija, tužilaca i drugih službi koje rade sa maloljetnicima, kako bi se obezbijedio profesionalan i senzibilisan pristup. Na taj način, zakon ne samo da uređuje krivično-pravni status maloljetnika, već postavlja i institucionalne temelje za njegovu adekvatnu zaštitu.

Kada je riječ o posebnim odredbama koje su vezane isključivo za maloljetnike u krivičnom postupku, važno je napomenuti da se, za razliku od osnovnog pravila da se nadležnost organa za vođenje postupka određuje prema mjestu izvršenja krivičnog djela u slučajevima kada je riječ o punoljetnim učiniocima krivičnih djela, u postupcima protiv maloljetnika uvijek smatra nadležnim organ u mjestu prebivališta maloljetnog učinioca krivičnog djela.²⁹

Takođe, treba istaći i odredbe kojima se omogućava primjena vaspitnih mjera na mlađe punoljetnike. Ovim se pokazuje fleksibilnost zakonodavca i razumijevanje da formalno punoljetstvo ne znači i potpunu socijalnu i psihološku zrelost. Time se smanjuje rizik od društvene stigmatizacije mladih koji su tek zakoračili u svijet odraslih, a počinili su krivična djela pod uticajem nezrelosti ili nesređenih životnih okolnosti.

Član 46 Zakona uređuje specijalizaciju nosilaca pravosudnih funkcija i ulogu stručnih službi u postupcima prema maloljetnicima.³⁰ Propisano je da državni tužioci i sudije koji postupaju u predmetima protiv maloljetnih

²⁵ *Ibidem* član 36.

²⁶ *Ibidem* član 39.

²⁷ *Ibidem* član 50.

²⁸ *Ibidem* član 48.

²⁹ *Ibidem* član 43.

³⁰ *Ibidem* član 46.

učinilaca krivičnih djela moraju posjedovati posebna znanja iz oblasti prava djeteta i specifičnih pravila postupanja sa maloljetnicima.

Radi pružanja stručne podrške, pri Višim sudovima i Vrhovnom državnom tužilaštvu obrazuju se stručne službe koje sudovima i tužilaštvima obezbjeđuju pomoć u radu. Ove službe zapošljavaju stručna lica različitih profila (socijalne radnike, psihologe, pedagoge i dr.), čiji je zadatak da daju stručna mišljenja i obavještenja u skladu sa zakonom. U obavljanju svojih dužnosti, sarađuju sa institucijama socijalne i dječje zaštite te vaspitno-obrazovnim ustanovama, koje su obavezne da na njihov zahtjev dostavljaju potrebne izvještaje i mišljenja. Uključenost socijalnih radnika u krivičnom postupku zastupljena je tokom čitavog procesa tj. tokom svih faza, a koje podrazumijevaju izviđaj, pripremni postupak, krivični postupak i njegovo okončanje, izvršenje vaspitnih naloga i praćenje izvršenja krivičnih sankcija. Pored mogućeg pojavljivanja u okviru stručne službe suda, socijalni radnici se mogu pojaviti i kao predstavnici organa starateljstva. Kao članovi stručne službe, oni se pojavljuju i kod alternativnih mjera i kod krivičnih sankcija.

Pravila postupka prema maloljetnicima uključuju angažovanje organa starateljstva. Kad se u postupku utvrdi da lice u vrijeme izvršenja djela nije navršilo 14 godina života, krivična prijava će se odbaciti ili postupak obustaviti, a podaci o djelu i izvršiocu dostaviće se organu starateljstva radi preduzimanja mjera zaštite iz njegove nadležnosti.³¹ Organ starateljstva u postupku prema maloljetniku ima pravo da se upozna sa postupkom, da ukaže na činjenice i dokaze i predloži izmjene. Dužnost državnog tužioca za maloljetnike, koji pokrene postupak prema maloljetniku, jeste da obavijesti organ starateljstva, a ako on to propusti da učini, to će učini sud u daljem toku postupka.

Posebna zaštita obuhvata maloljetnike kao oštećene ili svjedoke. Zakon obezbjeđuje zaštitu identiteta i privatnosti, posebno obazrivo postupanje i saslušanje u sigurnim prostorijama uz tehničku podršku.³² Saslušanje obavlja, po pravilu, tužilac i sudija istog pola, uz prisustvo zakonskog zastupnika i stručnih lica. Djeca mlađa od 14 godina ne mogu biti suočena s okrivljenim, dok se stariji maloljetnici štite u slučajevima psihičke ranjivosti.³³ Predviđeno je i postavljanje advokata-punomoćnika u interesu zaštite maloljetnika.³⁴

Sve ove odredbe utemeljene su na osnovnom principu - da se maloljetnici ne mogu posmatrati samo kao učionici krivičnih djela, već prvenstveno kao mlada lica u razvoju koja imaju potencijal da promijene svoj životni put. Zakon nastoji da obezbijedi balans između zaštite društva od kriminaliteta i zaštite prava djeteta. Time se postiže svrha koja nadilazi puku represiju: resocijalizacija, vraćanje maloljetnika u zajednicu i izgradnja zdravog i odgovornog člana društva.

1.3 Tok postupka

Odredbe članova od 64 do 78 Zakona o postupanju prema maloljetnicima detaljno uređuju faze izviđaja i pripremnog postupka prema maloljetnicima, uz strogo poštovanje prava djeteta i posebne garancije procesne zaštite.

1.3.1 Postupak pred policijom i tužilaštvom

U izviđaju, policajac i državni tužilac za maloljetnike prikupljaju obavještenja i saslušavaju maloljetnika u prisustvu branioca, zakonskog zastupnika ili organa starateljstva, čime se osigurava zaštita interesa maloljetnog

³¹ *Ibidem* član 47.

³² *Ibidem* član 93.

³³ *Ibidem* član 94.

³⁴ *Ibidem* član 95.

lica.³⁵ Tužilac ima ovlaštenje da odbaci prijavu ako nema zakonskog osnova, ali i iz razloga pravičnosti – kada maloljetnik pokaže iskreno kajanje i nadoknadi štetu. U ovoj fazi se može izreći opomena, sprovesti poravnanje sa oštećenim, kao i primijeniti vaspitni nalozi kroz institut uslovljenog oportuniteta, a sve s ciljem izbjegavanja vođenja formalnog postupka.

U pripremnom postupku, tužilac donosi naredbu o njegovom pokretanju i određuje procesne radnje, dok je sudija za maloljetnike isključivo nadležan za najosjetljivije dokazne radnje, poput pretresa i privremenog oduzimanja predmeta.³⁶ Pored dokaza o djelu, obavezno se utvrđuju uzrast, zrelost, ličnost i socijalne prilike maloljetnika, uz pribavljanje mišljenja organa starateljstva i stručnih službi. Tokom postupka se vodi računa o zaštiti ličnosti maloljetnika, uz mogućnost njegovog saslušanja u prisustvu psihologa ili pedagoga.

Tužilac može obustaviti postupak ili odustati od gonjenja ako procijeni da to nije cjelishodno, posebno kada se maloljetnik uključi u izvršavanje vaspitnog naloga.³⁷ Postupak se obustavlja i u slučajevima kada nema obilježja krivičnog djela, kada je nastupila zastarjelost, amnestija ili nedostatak dokaza. Ako postoje osnovi, tužilac podnosi prijedlog za izricanje krivične sankcije, koji obavezno sadrži podatke o ličnosti maloljetnika, okolnostima života i procjeni njegove zrelosti.

Ove norme ukazuju da je cilj postupanja prema maloljetnicima prvenstveno vaspitnog karaktera, sa naglaskom na individualizaciju mjera i izbjegavanje nepotrebnog krivičnog gonjenja, u skladu sa principom zaštite najboljeg interesa djeteta.

1.3.2 Postupak pred sudom

Prijedlog državnog tužioca za izricanje krivične sankcije podliježe kontroli sudije za maloljetnike, a u slučaju neslaganja, odluku donosi vijeće Višeg suda.³⁸ Sud može vratiti prijedlog, obustaviti postupak ili naložiti nastavak. Glavni pretres se mora zakazati u kratkom roku, a njegova organizacija osigurava prisustvo maloljetnika, branioca, tužioca i stručnih službi. Javnost je uvijek isključena, a sud može udaljiti i samog maloljetnika radi zaštite njegove ličnosti. Sud nije vezan za predlog tužioca i može izreći vaspitnu mjeru ili maloljetnički zatvor, vodeći računa o principu cjelishodnosti i vaspitnoj svrsi sankcija. Protiv presuda i rješenja dopuštena je žalba, koja ima suspenzivno dejstvo. Drugostepeni sud može izreći strožu kaznu, ali za maloljetnički zatvor ili institucionalne mjere pretres je obavezan.³⁹ Predviđeni su i vanredni pravni ljekovi, i to zahtjev za zaštitu zakonitosti i ponavljanje postupka, uz primjenu pravila iz Zakonika o krivičnom postupku.

1.3.3 Kontrola izvršenja krivičnih sankcija

Sud je dužan da vrši nadzor nad izvršenjem vaspitnih mjera i maloljetničkog zatvora, uz obavezu ustanova i organa starateljstva da redovno dostavljaju izvještaje.⁴⁰ Predviđena je mogućnost izmjene ili obustave mjere, kao i uslovnog otpusta. Vaspitne mjere i kazna maloljetničkog zatvora ne povlače pravne posljedice u smislu kaznene evidencije. Posebne evidencije o alternativnim mjerama vodi stručna služba, a o krivičnim sankcijama Ministarstvo pravde, uz stroga ograničenja pristupa podacima.

Podaci o vaspitnim mjerama brišu se nakon dvije godine ili najkasnije do navršenih 23 godine života lica, dok se

35 *Ibidem* član 64.

36 *Ibidem* član 70.

37 *Ibidem* član 76.

38 *Ibidem* član 79 u vezi sa članom 80.

39 *Ibidem* član 88.

40 *Ibidem* član 98.

osude na maloljetnički zatvor brišu nakon tri godine, ukoliko maloljetnik ne izvrši novo krivično djelo.⁴¹ Brisanje osude nije moguće dok traje mjera bezbjednosti, niti u slučaju težih novih osuda.

Značajno je i da postoji zakonska obaveza organa starateljstva i nadležnih ustanova da obezbijede kontinuitet brige o maloljetnicima nakon izvršenja institucionalnih mjera i kazne maloljetničkog zatvora, kako bi se osiguralo njihovo uspješno reintegriranje u društvo.⁴² Tokom trajanja mjera, organ starateljstva je dužan da održava stalni kontakt sa maloljetnikom, njegovom porodicom i ustanovom u kojoj boravi, radi pripreme za povratak u socijalnu sredinu i uključivanje u društveni život. Najmanje tri mjeseca prije planiranog otpuštanja, ustanova je dužna da obavijesti zakonskog zastupnika, srodnike i organ starateljstva, kao i da predloži mjere za prihvatanje maloljetnika. Po povratku, organ starateljstva mora pružiti neophodnu pomoć, a posebna pažnja posvećuje se maloljetnicima bez roditelja ili onima sa nesređenim porodičnim i materijalnim prilikama. Briga o ovim maloljetnicima obuhvata smještaj, ishranu, odjeću, liječenje, pomoć u stabilizaciji porodičnih prilika, završavanje stručnog osposobljavanja i obezbjeđivanje zapošljenja. Time se potvrđuje da svrha krivičnih sankcija prema maloljetnicima nije samo represivna, već i rehabilitaciona i socijalno-integrativna, u skladu sa principom najboljeg interesa djeteta.

1.4. Pouke iz prakse susjednih zemalja

Crnogorski zakon o maloljetnicima smatra se dobrim i usklađenim sa savremenom praksom, jer slijedi međunarodne standarde zaštite prava djeteta sadržane u Konvenciji UN o pravima djeteta, Pekinškim pravilima (1985), Riyadskim smjernicama (1990) i Tokijskim pravilima o alternativnim mjerama (1990). Zakon predviđa da sa maloljetnicima postupaju isključivo specijalizovane sudije, tužioci i policijski službenici koji imaju posebna znanja iz oblasti prava djeteta i psihologije razvoja. Time se obezbjeđuje da postupci ne budu samo formalno-pravni, već i razvojno-osjetljivi. Primat imaju vaspitne mjere, dok je kazna maloljetničkog zatvora predviđena samo kao krajnje sredstvo, i to uz poseban režim izvršenja sa naglaskom na obrazovanje, osposobljavanje i socijalizaciju. Ovo je u skladu s načelom da je svrha postupanja prema maloljetnicima rehabilitacija, a ne represija.

U Srbiji je to riješeno gotovo identično kao u Crnoj Gori.

Na drugoj strani, u Hrvatskoj postoji posebno državno tužilaštvo za mlade i sudovi za mlade (posebna odjeljenja/sudije unutar opštinskih i županijskih sudova, ali s jasnom nadležnošću samo za maloljetnike). Time se osigurava dosljedna praksa, jer se maloljetničkim predmetima bave isključivo sudije s kontinuiranim iskustvom u toj materiji.

U Crnoj Gori, iako postoje specijalizovane sudije i vijeća, oni djeluju u okviru redovnih sudova, pa praksa može varirati zavisno od broja predmeta i opterećenja drugim krivičnim postupcima. Sudovi za mlade u Hrvatskoj redovno sarađuju sa stručnim timovima (psiholozi, socijalni radnici, pedagozi), koji su i institucionalno vezani za rad tih sudova, što jača integraciju stručnog znanja u donošenju odluka.

U Crnoj Gori stručne službe postoje pri višim sudovima i tužilaštvima, ali nemaju jednaku institucionalnu pozicioniranost kao stalni dio maloljetničkih sudova. Posebni sudovi u Hrvatskoj omogućavaju da se maloljetnički postupci vode u atmosferi odvojeno od „klasičnog“ krivičnog pravosuđa, što smanjuje stigmatizaciju i pruža maloljetniku osjećaj da je postupak usmjeren na njegovu dobrobit, a ne samo na represiju. U Crnoj Gori, zbog vođenja pred redovnim sudovima, maloljetnici se, ipak, suočavaju sa ambijentom „klasičnog“ kaznenog sistema. Sudije i tužioci za maloljetnike u Hrvatskoj imaju kontinuiranu edukaciju i stalno rade na predmetima

⁴¹ *Ibidem* član 104.

⁴² *Ibidem* član 180.

maloljetnika. Time se razvija visoka stručnost i iskustvo. U Crnoj Gori, specijalizacija se postiže obukom i imenovanjem, ali sudije paralelno vode i druge krivične predmete, pa nemaju isključivi fokus na maloljetnike.

Posebni sudovi za maloljetnike predstavljaju rješenje koje je bliže modelima razvijenih evropskih sistema (npr. Njemačka, Austrija, Francuska), gdje je naglasak na posebnoj jurisdikciji za djecu i mlade. To jača i međunarodnu percepciju usklađenosti sa standardima dječjih prava, te u tom pravcu treba poboljšati i crnogorski pravosudni sistem. Model Hrvatske je povoljniji jer pruža institucionalnu jasnoću, veću stručnu fokusiranost, bolju zaštitu prava maloljetnika i smanjenje stigmatizacije. Crnogorski model, iako normativno kvalitetan, ostaje u okviru redovnog sudskog sistema i zavisí od pojedinačne specijalizacije sudija, što može uticati na ujednačenost prakse i percepciju zaštite djeteta.

Dalje, multidisciplinarni pristup je u Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini institucionalno snažnije razvijen, budući da psiholozi, socijalni radnici i pedagozi učestvuju u svim fazama postupka. U Crnoj Gori stručne službe postoje, ali njihovo uključivanje nije uvijek obavezno.

Kada je riječ o izvršenju sankcija, Hrvatska i Slovenija imaju razvijene socijalne mehanizme postpenalne pomoći, dok Crna Gora, iako zakonski predviđa brigu organa starateljstva nakon izvršenja, u praksi, pokazuje slabije kapacitete u ovoj oblasti.

U dijelu alternativnih mjera, i Srbija i Hrvatska imaju razvijene institute odlaganja krivičnog gonjenja, medijacije i široke primjene vaspitnih naloga, dok Crna Gora ima predviđene alternativne mjere u skladu sa praksom, ali njihova primjena još nije dovoljno ujednačena. Kada je riječ o zaštiti žrtava i svjedoka maloljetnika, Hrvatska, Slovenija i BiH razvile su specijalizovane, prema djetetu prilagođene (*child-friendly*), prostore za saslušanje i jasne zabrane suočavanja djece s okrivljenima, dok Crna Gora takva rješenja zakonski ima, ali zbog ograničenih kapaciteta tek djelimično primjenjuje.

Važno je naglasiti da Crna Gora posebno mora raditi, u dijelu potpune primjene Zakona o postupanju prema maloljetnicima i usklađenosti sa evropskim standardima, na uspostavljanju vaspitno-popravnog doma i disciplinskog centra. Naime, u praksi, maloljetnici kojima se izrekne institucionalna mjera ili kazna maloljetničkog zatvora smještaju se u posebna odjeljenja unutar postojećih zatvora ili ustanova za odrasle, uz prilagođen režim. To je u neskladu sa zakonskom odredbom koja traži posebne ustanove namijenjene isključivo maloljetnicima, što nije u skladu ni sa standardima zaštite prava djeteta. Takođe, iako postoje stručne službe i obaveze postpenalne brige, njihovi kapaciteti i primjena su ograničeni.

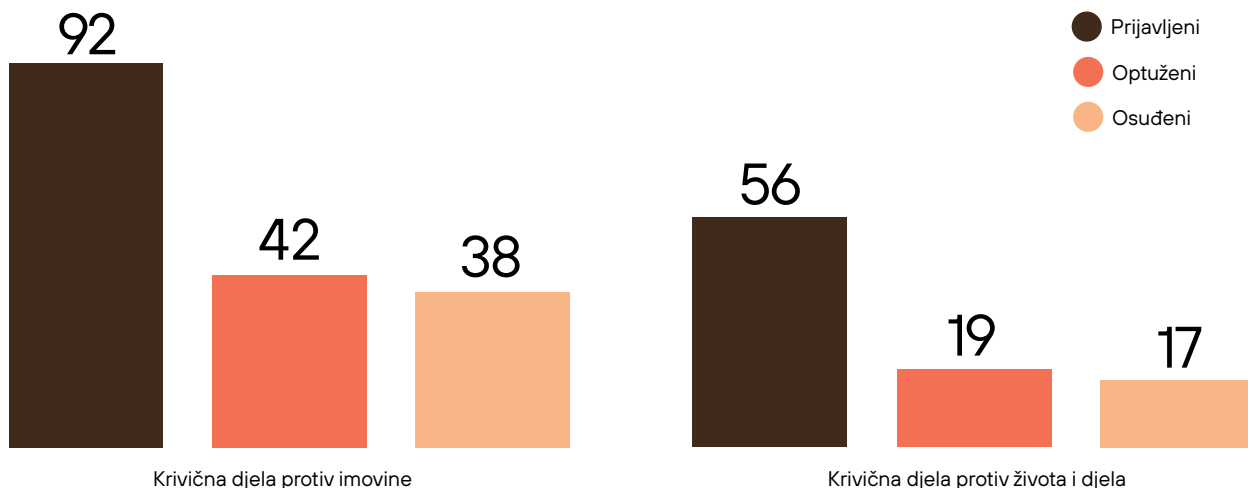
1.5. Presjek sudske prakse u Crnoj Gori u periodu od 2022. do 2024. godine

GODINA	PRIJAVLJENI			OPTUŽENI			OSUĐENI		
	ukupno	ženski	muški	ukupno	Ženski	muški	ukupno	ženski	muški
2022.	209	12	197	119	6	113	113	6	107
2023.	196	9	187	128	11	117	123	10	113
2024.	260	24	236	106	4	102	97	3	94

Tabela 1: Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih za 2022, 2023. i 2024. godinu⁴³

43 Monstat, Odsjek statistike, obrazovanja i pravosuđa, dostupno na: <https://www.monstat.org/>

Prema podacima Uprave za statistiku Crne Gore - Monstat za 2024. godinu, ukupno je bilo prijavljenih 260 maloljetnika učinilaca krivičnih djela, od čega 24 ženskog, a 236 muškog pola. Ova brojka je značajno veća u odnosu na 2023. godinu, kada je ukupno bilo prijavljeno 196 maloljetnika, od čega 9 ženskog pola i 187 muškog pola. U 2022. godini broj prijavljenih bio je 209, od čega 12 ženskog i 197 muškog pola. Međutim, brojke za posljednje tri godine ukazuju na manji stepen slučajeva u kojima je utvrđena odgovornost maloljetnih učinilaca krivičnih djela (u Tabeli 1 označeni kao osuđeni), u odnosu na ukupan broj prijavljenih.

Grafik 1: Prijavljeni, optuženi i osuđeni učinioci krivičnih djela u strukturi krivičnih djela u 2024. godini⁴⁴

U strukturi krivičnih djela maloljetnih lica u 2024. godini najbrojnija su krivična djela protiv imovine:

- prijavljenih maloljetnih lica za krivična djela protiv imovine u bilo je 92, tj. 35,4% u odnosu na ukupan broj prijavljenih maloljetnih lica,
- optuženih maloljetnih lica za krivična djela protiv imovine bilo je 42, tj. 39,6% u odnosu na ukupan broj optuženih maloljetnih lica,
- osuđenih maloljetnih lica za krivična djela protiv imovine bilo je 38, tj. 39,2% u odnosu na ukupan broj osuđenih maloljetnih lica.⁴⁵

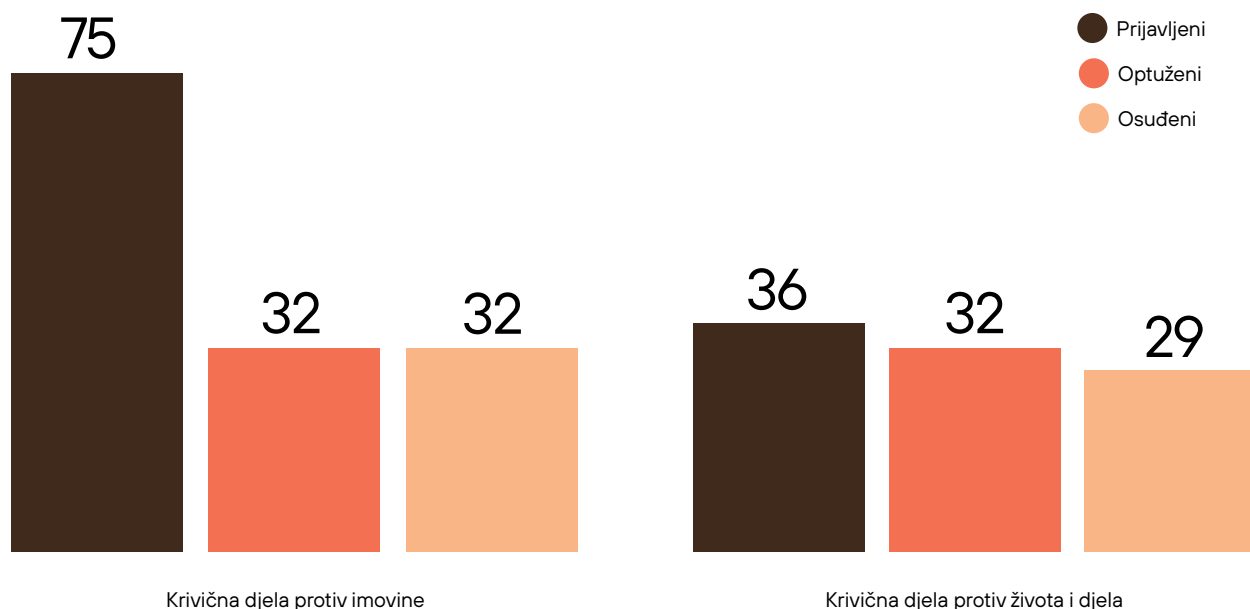
Kada je riječ o najtežim krivičnim djelima (krivična djela protiv života i tijela) u 2024. godini struktura je sljedeća:

- broj prijavljenih maloljetnih lica za krivična djela protiv života i tijela - 56, ili 21,5% u odnosu na ukupan broj prijavljenih maloljetnih lica,
- broj optuženih maloljetnih lica za krivična djela protiv života i tijela - 19, ili 17,9% u odnosu na ukupan broj optuženih maloljetnih lica,
- broj osuđenih maloljetnih lica za krivična djela protiv života i tijela - 17, ili 17,5% u odnosu na ukupan broj osuđenih maloljetnih lica.⁴⁶

⁴⁴ Saopštenje 78/2025 Maloljetni učinioci krivičnih djela u 2024. godini, Uprava za statistiku-Monstat od 20.05.2025.

⁴⁵ Saopštenje 78/2025 Maloljetni učinioci krivičnih djela u 2024.godini, Uprava za statistiku - Monstat od 20.05.2025.

⁴⁶ Ibidem.

Grafik 2: Prijavljeni, optuženi i osuđeni učinioi krivičnih djela u strukturi krivičnih djela u 2023. godini⁴⁷

U strukturi krivičnih djela koja su učinila maloljetna lica u 2023. godini najbrojnija su krivična djela protiv imovine:

- broj prijavljenih maloljetnih lica za krivična djela protiv imovine – 75, tj. 38,3% u odnosu na ukupan broj prijavljenih maloljetnih lica,
- broj optuženih maloljetnih lica za krivična djela protiv imovine – 32, tj. 25% u odnosu na ukupan broj optuženih maloljetnih lica,
- broj osuđenih maloljetnih lica za krivična djela protiv imovine – 32, što predstavlja 26% u odnosu na ukupan broj osuđenih maloljetnih lica.⁴⁸

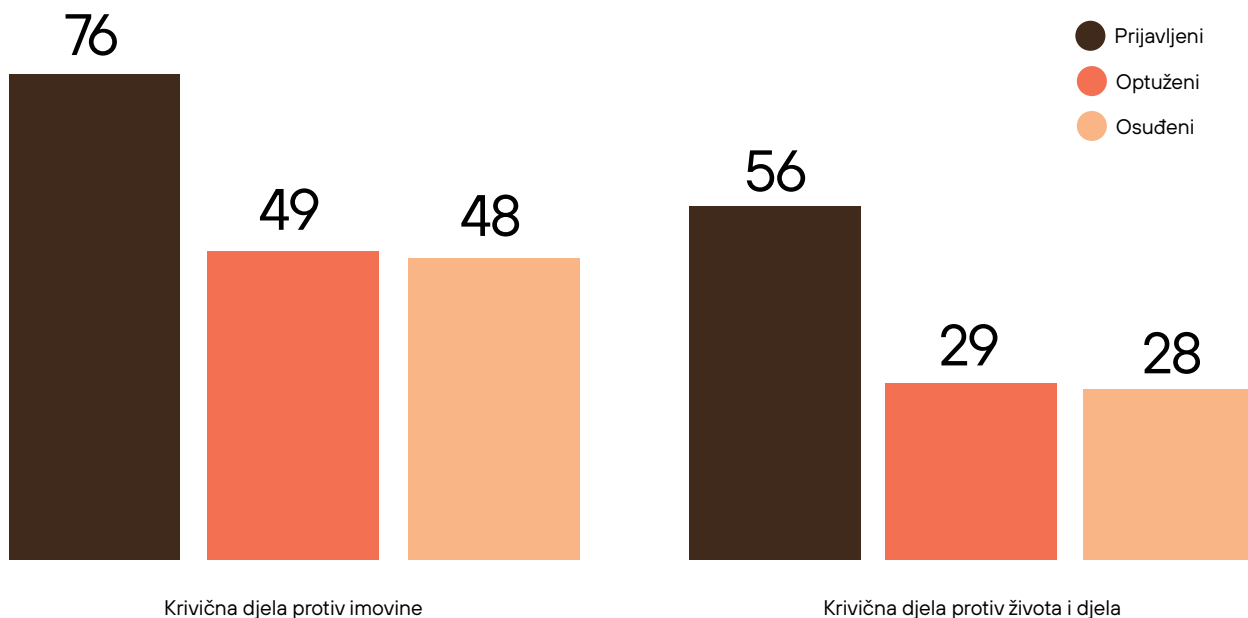
U dijelu najtežih krivičnih djela (krivična djela protiv života i tijela), struktura je sljedeća:

- broj prijavljenih maloljetnih lica za krivična djela protiv života i tijela – 36 ili 18,4% u odnosu na ukupan broj prijavljenih maloljetnih lica,
- broj optuženih maloljetnih lica za krivična djela protiv života i tijela – 32 ili 25% u odnosu na ukupan broj optuženih maloljetnih lica,
- broj osuđenih maloljetnih lica za krivična djela protiv života i tijela – 29 ili 23,6% u odnosu na ukupan broj osuđenih maloljetnih lica.⁴⁹

⁴⁷ Saopštenje 69/2024 Maloljetni učinioi krivičnih djela u 2023. godini, Uprava za statistiku – Monstat od 20.05.2024.

⁴⁸ Saopštenje 69/2024 Maloljetni učinioi krivičnih djela u 2023.godini, Uprava za statistiku – Monstat od 20.05.2024.

⁴⁹ Ibidem.

Grafik 3: Prijavljeni, optuženi i osuđeni učinioci krivičnih djela u strukturi krivičnih djela u 2022. godini⁵⁰

I u strukturi krivičnih djela koja su učinila maloljetna lica u 2022. godini najbrojnija su krivična djela protiv imovine:

- prijavljenih maloljetnih lica za krivična djela protiv imovine - 76, tj. 36,4% u odnosu na ukupan broj prijavljenih maloljetnih lica,
- optuženih maloljetnih lica za krivična djela protiv imovine - 49, tj. 41,2% u odnosu na ukupan broj optuženih maloljetnih lica,
- osuđenih maloljetnih lica za krivična djela protiv imovine - 48, tj. 42,5% u odnosu na ukupan broj osuđenih maloljetnih lica.⁵¹

Kada je riječ o najtežim krivičnim djelima (krivična djela protiv života i tijela) u 2022. godini struktura je sljedeća:

- broj prijavljenih maloljetnih lica za krivična djela protiv života i tijela - 56 ili 26,8% u odnosu na ukupan broj prijavljenih maloljetnih lica,
- broj optuženih maloljetnih lica za krivična djela protiv života i tijela - 29 ili 24,4% u odnosu na ukupan broj optuženih maloljetnih lica,
- broj osuđenih maloljetnih lica za krivična djela protiv života i tijela - 28 ili 24,8% u odnosu na ukupan broj osuđenih maloljetnih lica.⁵²

50 Saopštenje 68/2023 Maloljetni učinioci krivičnih djela u 2022. godini, Uprava za statistiku - Monstat od 18.05.2023.

51 Saopštenje 68/2023 Maloljetni učinioci krivičnih djela u 2022. godini, Uprava za statistiku - Monstat od 18.05.2023.

52 Ibidem.

Izricanje i sprovođenje alternativnih mjera za maloljetnike

Alternativne mjere zauzimaju centralno mjesto u crnogorskom pravnom sistemu kada je riječ o maloljetnim učioniocima krivičnih djela. Njihova osnova svrha je izbjegavanje vođenja formalnog krivičnog postupka i davanje prilike maloljetniku da prihvati odgovornost i koriguje ponašanje kako ubuduće ne bi činio krivična djela.

Alternativne mjere su opomena i vaspitni nalog.⁵³

Zakon predviđa da se *opomena* može izreći, odnosno odrediti prema maloljetnom učioniocu krivičnog djela za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, ako:

- postoje dokazi iz kojih proizilazi osnovana sumnja da je maloljetnik učinio krivično djelo;
- maloljetnik da svoj pristanak uz saglasnost zakonskog zastupnika;
- prema maloljetniku nije ranije primijenjen vaspitni nalog ili izrečena krivična sankcija.⁵⁴

Opomenu izriče državni tužilac za maloljetnike ili određuje ovlašćeni policijski službenik sa posebnim znanjima iz oblasti zaštite prava maloljetenih lica, uz pisano odobrenje državnog tužioca, pri čemu oni naročito cijene odnos maloljetnika prema krivičnom djelu i oštećenom.

Dalje, Zakon predviđa da se za krivično djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do deset godina prema maloljetnom učioniocu krivičnog djela može izreći jedan ili više *vaspitnih naloga*, ako:

- postoje dokazi iz kojih proizilazi osnovana sumnja da je maloljetnik učinio krivično djelo;
- maloljetnik da svoj pristanak uz saglasnost zakonskog zastupnika.⁵⁵

Vaspitni nalog prema maloljetniku izriče nadležni državni tužilac za maloljetnike, naročito cijeneći odnos maloljetnika prema krivičnom djelu i oštećenom.

Pod vaspitnim nalogima podrazumijevaju se:

- poravnanje sa oštećenim;
- redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao;
- uključivanje u određene sportske aktivnosti;
- obavljanje društveno korisnog ili humanitarnog rada;

⁵³ Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, Službeni list Crne Gore 64/2011 i 1/2018, član 9.

⁵⁴ *Ibidem* član 10.

⁵⁵ *Ibidem* član 11.

- plaćanje novčanog iznosa u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove;
- podvrgavanje odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti izazvane upotrebom
- alkohola ili droge;
- uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi,
- savjetovalištu ili drugoj odgovarajućoj organizaciji;
- pohađanje kurseva za stručno osposobljavanje ili priprema i polaganje ispita;
- uzdržavanje od posjećivanja određenog mjesta ili kontakta sa određenim licima.⁵⁶

Osnovna svrha ovih mjera ogleda se u tome da se društvo i maloljetnik pomire, da se nanesena šteta popravi i da se mladom učiniocu pomogne da se vrati na pravilan razvojni put. Primjena ovih mjera nije marginalna – zabilježeno je više od hiljadu slučajeva.

Strukturalno, sistem omogućava različitim institucijama (policiji, tužilaštvu, sudu) da sprovede odgovarajuće mjere, zavisno od ozbiljnosti djela i okolnosti, čime se nastoji obezbijediti individualizovan, djetetu prilagođen odgovor na prekršaje.

Prema dostupnim podacima Stručne službe za podršku maloljetnicima pri Vrhovnom državnom tužilaštvu Crne Gore,⁵⁷ od 50 evidentiranih maloljetnika u Stručnoj službi tokom 2023. godine, za 31 maloljetnika je izvršena procjena i preporučene su 34 mjere (18 alternativnih i 16 vaspitnih mjera), za 14 maloljetnika procjena se nastavlja u 2024. godini, dok su 4 maloljetnika na nepoznatoj adresi. Podaci za 2022. i 2024. godinu nijesu javno dostupni u trenutku zaključenja ove analize⁵⁸. No, i dostupni podaci ukazuju na rastući trend u primjeni alternativnih mjera, što je u skladu s međunarodnim i evropskim preporukama o smanjenju institucionalizacije djece i promociji restorativnih mehanizama.

U savremenim pristupima maloljetničkom pravosuđu, sve više se napušta tradicionalni model kažnjavanja i sve veći značaj se daje alternativnim mjerama koje nude priliku za prevenciju, rehabilitaciju i reintegraciju mladih u društvo, a to je i duh Zakona o postupanju prema maloljetnicima. Naime, ove mjere nisu samo reakcija na krivično djelo, već i proaktivni alat za sprečavanje njegovog ponavljanja i izgradnju zdravijeg odnosa između maloljetnika i društva. Njihova primjena je višestruko korisna – pravno, društveno, psihološki i institucionalno – čineći ih vrijednim instrumentom pravne zaštite djece i očuvanja društvenih vrijednosti kroz vaspitni i rehabilitacioni karakter.

Za razliku od krivičnih sankcija, koje često imaju ograničen efekat na promjenu ponašanja, alternativne mjere su osmišljene tako da kod maloljetnika razviju osjećaj odgovornosti i svijest o posljedicama vlastitih postupaka. Dječiji i adolescentski uzrast karakterišu emocionalna nestabilnost, impulsivnost i nerazvijena sposobnost procjene rizika. U tom kontekstu, kažnjavanje može imati kontraefekat, dok vaspitne mjere poput društveno-korisnog rada, javnog izvinjenja ili savjetovanja sa stručnjacima pružaju maloljetniku priliku da nauči, sazri i promijeni svoje ponašanje u bezbjednom i podržavajućem okruženju.

Dodatno, alternativne mjere doprinose i prevenciji recidivizma, odnosno smanjenju vjerovatnoće da maloljetnik ponovo izvrši krivično djelo, što je i cilj primjene programa medijacije, vaspitnih naloga i opomena. Akcenat je i na brzoj primjeni, neposrednoj vezi sa učinjenim djelom i usklađenosti sa konkretnim potrebama djeteta i njegove porodice.

⁵⁶ *Ibidem* član 12.

⁵⁷ Godišnji izvještaj Stručne službe za podršku maloljetnicima za 2023. godinu, strana 2, dostupno na: <https://wp.amplitudo.me/vrhovno-drzavno-tuzilastvo/vdt-strucna-sluzba/vdt-strucna-sluzba-izvjestaji-o-radu/>

⁵⁸ avgust – septembar 2025. godine

Još jedna važna prednost alternativnih mjera ogleda se u činjenici da se njima izbjegava sudski postupak, koji je često dugotrajan, stresan i traumatičan za dijete. Sudska procedura, javnost procesa i kontakt sa sistemom pravde mogu imati dugoročne negativne posljedice na psihološki razvoj djeteta. Alternativne mjere omogućavaju da se slučajevi rješavaju brže, diskretnije i na način koji je djetetu razumljiv i prihvatljiv. Time se smanjuje i rizik od stigmatizacije i marginalizacije, a dijete zadržava osjećaj ličnog dostojanstva i pripadnosti zajednici.

U kontekstu restorativne pravde, alternativne mjere omogućavaju i aktivno uključivanje žrtve u proces, kroz medijaciju i poravnanje. Ova praksa omogućava maloljetnom učiniocu da direktno odgovori žrtvi, kroz izvinjenje, obeštećenje ili drugo simbolično djelo, čime se obnavlja povjerenje i popravljaju narušeni odnosi. Istovremeno, žrtva dobija priliku da iskaže svoje osjećaje, postavi granice i dobije priznanje za doživljenu štetu, što doprinosi emocionalnom zatvaranju konflikta.

Sa institucionalnog stanovišta, alternativne mjere predstavljaju rasterećenje za pravosudni sistem, jer omogućavaju rješavanje velikog broja predmeta bez uključivanja suda. Time se oslobađaju resursi koji se mogu usmjeriti na teže slučajeve, dok se maloljetnicima pruža brži i djelotvorniji odgovor. Stoga je i opravdano zagovarati učestalije izricanje alternativnih mjera u odnosu na krivične sankcije za učinjena krivična djela od strane maloljetnika, ali imajući u vidu težinu počinjenog djela, kao i ostale važne okolnosti svakog konkretnog slučaja.

Alternativne mjere u Crnoj Gori usaglašene su sa međunarodnim standardima, uključujući Konvenciju o pravima djeteta, Pekinška pravila i Smjernice Savjeta Evrope o pravosuđu prilagođenom djeci. Time Crna Gora pokazuje spremnost da ispunjava međunarodne obaveze u ovoj oblasti, ali i da razvija human, održiv i djeci prilagođen sistem pravde.

Uopšteno gledajući, alternativne mjere predstavljaju savremeni odgovor na maloljetničku delinkvenciju - odgovor koji istovremeno štiti dijete, žrtvu i društvo. One omogućavaju da pravda bude ne samo zadovoljena, već i vaspitna, humana i konstruktivna, čime se otvara prostor za lični razvoj mladih ljudi i izgradnju zdravijeg društvenog poretka.

U tom kontekstu, budući razvoj maloljetničkog pravosuđa u Crnoj Gori treba da ide u pravcu:

- dalje edukacije profesionalaca (sudija, tužilaca, policije, medijatora);
- povećanja dostupnosti programa za roditelje i porodice (npr. savjetovališta, edukacije, terapijski programi);
- jačanja kapaciteta centara za socijalni rad i službi za izvršenje vaspitnih mjera kroz dodatne resurse i specijalizovane obuke;
- uvođenja redovnog sistema evaluacije i istraživanja o efektima alternativnih mjera, sa ciljem stalnog unapređenja prakse;
- jačanja međusektorske saradnje, osnivanja lokalnih servisa za podršku alternativnim mjerama.

Samo kroz takav pristup moguće je osigurati da alternativne mjere ne ostanu puka zakonska norma, već efikasan alat za rehabilitaciju mladih i zaštitu društvenih vrijednosti.

Multisektorski sastanci i preporuke

Centar za građansko obrazovanje (CGO) organizovao je, u okviru projekta „SRCE: podrška osnaživanju i otpornosti mladih danas“, tokom marta 2025. godine, tri regionalna sastanka posvećena temi postupanja prema maloljetnicima u krivičnim postupcima kroz razmatranje stanja u oblasti prevencije, procesuiranja i resocijalizacije. Sastanci su okupili predstavnike i predstavnice sudstva, tužilaštva, policije, centara za socijalni rad, pedagoško-psiholoških službi i drugih relevantnih institucija. Cilj je bio da se kroz dijalog i razmjenu iskustava identifikuju ključni izazovi u sprovođenju zakonskog okvira, kao i da se definišu preporuke za unapređenje institucionalne prakse i međusektorske saradnje. Dodatni značaj je i sagledavanje stanja u sve tri regije Crne Gore, a što omogućava širi pogled na slabosti i potencijale sistema.

Centralna regija

Na sastanku u Podgorici je izdvojeno više ključnih problema sa kojima se institucije suočavaju u centralnoj regiji. To je uključilo:

- *nedostatak adekvatnih ustanova zavodskog tipa* - maloljetnici se i dalje upućuju u UIKS, zbog čega su često u kontaktu sa punoljetnim učiniocima, što nosi visoke rizike po njihovu resocijalizaciju. Posebno je naglašeno odsustvo ustanova za maloljetnice;
- *neefikasnost sprovođenja vaspitnih mjera i naloga* - sudovi često izriču mjere koje kasnije ne mogu biti realizovane zbog nedostatka sporazuma sa relevantnim institucijama ili nespremnosti ustanova da preuzmu obaveze. Neki slučajevi se završavaju formalno, bez stvarnog rehabilitacionog efekta;
- *prenatranost i neadekvatni uslovi u postojećim centrima* - istaknuto je da Centar za djecu i mlade „Ljubović“, iako ključna ustanova, nema kapacitete da odgovori na potrebe, uključujući maloljetnički zatvor, dnevne boravke i podršku žrtvama trafikinga. U istom prostoru se često miješaju različite kategorije korisnika/ca, što proizvodi negativne posljedice;
- *slaba saradnja između institucija* - nedovoljno su razvijeni mehanizmi saradnje između sudova, centara za socijalni rad i obrazovnih institucija, a što rezultira sporimi parcijalnim odgovorom sistema;
- *pad autoriteta škole i porodice* - škole gube vaspitni karakter, dok roditelji često ne preuzimaju odgovornost za ponašanje djece, i u praksi se nerijetko dešava da roditelji izbjegavaju sankcionisanje i teret odgovornosti prebacuju na škole ili institucije;
- *nedostatak preventivnih programa i servisa* - iako postoje pojedinačne inicijative, sistemski je zanemarena rana prevencija, posebno u predškolskom uzrastu i osnovnom obrazovanju;
- *novi oblici delinkvencije* - institucije nisu dovoljno spremne da odgovore na sve učestalije slučajeve seksualnog i digitalnog nasilja, dok postojeći mehanizmi uglavnom pokrivaju klasična imovinska i nasilna krivična djela;
- *nedostatak stručnog kadra* - u školama i centrima i dalje nedostaju socijalni radnici i defektolozi, što onemogućava sveobuhvatan rad na resocijalizaciji i prevenciji.

Shodno navedenom, predložene su sljedeće konkretne mjere kako bi se poboljšao institucionalni odgovor na maloljetničku delinkvenciju:

- formiranje specijalizovanih ustanova zavodskog tipa za maloljetnike, uključujući odvojene paviljone za maloljetnice i sigurne kuće za žrtve;
- uspostavljanje mreže sporazuma sa institucijama radi sprovođenja vaspitnih naloga i mjera, uključujući i društveno-koristan rad kroz saradnju sa lokalnim preduzećima i NVO sektorom;
- jačanje centara za socijalni rad kroz kadrovsko osnaživanje i formiranje specijalizovanih savjetovališta za roditelje i djecu;
- razvoj preventivnih programa u obrazovanju, uključujući formiranje dnevnih boravaka za djecu sa problemima u ponašanju i dodatnu edukaciju nastavnog kadra;
- uvođenje elektronskog socijalnog kartona, po uzoru na elektronski dnevnik, radi boljeg praćenja ponašanja maloljetnika i efikasnije razmjene informacija među institucijama;
- veća uključenost roditelja u sprovođenje mjera i razvoj sistema sankcija za roditelje koji odbijaju saradnju;
- delegiranje određenih poslova nevladinom sektoru, posebno kada je riječ o radu sa žrtvama i sprovođenju alternativnih sankcija, uz obezbjeđivanje državnog finansiranja;
- prilagođavanje sistema novim oblicima kriminaliteta, posebno u sferi digitalnog i seksualnog nasilja, uz specijalizovane programe za maloljetne počiniocce i podršku žrtvama.

Zaključak sastanka u centralnoj regiji ukazuje da su institucionalne slabosti i izostanak sistemske prevencije među ključnim razlozima porasta maloljetničke delinkvencije. Učesnici i učesnice su saglasni da je neophodno paralelno jačati infrastrukturu i kadrovske kapacitete, razvijati programe ranog djelovanja i resocijalizacije, ali i otvoriti prostor za veće uključivanje nevladinog sektora kroz specijalizovane servise podrške. Posebno je naglašena važnost kontinuirane i kvalitetne saradnje svih nadležnih institucija, bez koje se ne može izgraditi održiv model zaštite. Samo koordinisanim i odgovornim radom svih aktera moguće je stvoriti sistem koji mladima pruža šansu za zdrav razvoj i reintegraciju, a društvu dugoročno donosi veću sigurnost i smanjenje recidiva.

Sjeverna regija

Na sastanku u Bijelom Polju, polazeći od predstavljenih istraživačkih podataka i sopstvenog profesionalnog iskustva, učesnici i učesnice su identifikovali sljedeće prepreke za radi institucija:

- *nedostatak specijalizovanih ustanova zavodskog tipa* - maloljetnici se upućuju u neadekvatne institucije, poput istražnog zatvora ili paviljona za odrasle u UIKS-u, što dugoročno ugrožava svrhu resocijalizacije, a ne postoji ni ustanova namijenjena maloljetnicama;
- *preopterećenost centara za socijalni rad* - u manjim opštinama na sjeveru mali broj socijalnih radnika i radnica pokriva veliki broj slučajeva, što vodi situacijama da se mjere poput pojačanog nadzora roditelja sprovode djelimično, češće sa maloljetnikom nego sa roditeljima, a to umanjuje njihovu djelotvornost;
- *nedovoljna podrška školskih pedagoško-psiholoških službi* - iako su škole prve koje prepoznaju problematična ponašanja, često izostaje reakcija i proaktivno djelovanje, dok se centri za socijalni rad uključuju tek u kasnijim fazama, kada je problem već eskalirao;
- *neadekvatan pristup prevenciji vršnjačkog nasilja* - uvođenje asistenata za vršnjačko nasilje i angažovanje zaštitara u školama ocijenjeno je kao neefikasno, jer ova lica često nisu adekvatno kvalifikovana niti imaju potrebne kompetencije;
- *visoka granica krivične odgovornosti* - prema važećem zakonodavstvu, granica je postavljena na 14 godina, što su mnogi učesnici i učesnice ocijenili kao previsoko u odnosu na realan psihofizički razvoj

mladih i pojavu ozbiljnih oblika antisocijalnog ponašanja u ranijem uzrastu;

- *nedovoljna uključenost roditelja* - i praksi se pokazuje da roditelji često izbjegavaju saradnju, čime se dovodi u pitanje svrha izrečenih mjera, a odgovornost porodice ostaje nedovoljno regulisana i sankcionisana.

Polazeći od uočenih izazova, ponuđen je niz prijedloga koji bi mogli doprinijeti boljem funkcionisanju sistema u ovoj oblasti, a što uključuje i sljedeće mjere:

- formiranje specijalizovanih ustanova zavodskog tipa za maloljetnike, uz odvojene kapacitete za maloljetnice, kako bi se obezbijedilo adekvatno izvršenje sankcija i mjera;
- povećanje broja stručnih kadrova u centrima za socijalni rad, posebno defektologa, psihologa i socijalnih radnika, kako bi se rasteretili sada zapošljeni i omogućilo kvalitetno sprovođenje mjera;
- obavezno uključivanje roditelja u postupak resocijalizacije, uz mogućnost uvođenja novčanih ili drugih sankcija za nepoštovanje obaveza;
- specijalizacija stručnih službi, kako bi pojedina lica u centrima bila zadužena isključivo za sprovođenje mjera pojačanog nadzora, čime bi se doprinijelo njihovom suštinskom izvršenju;
- razmatranje fleksibilnijeg pristupa granici krivične odgovornosti, uključujući mogućnost smanjenja sa 14 na 12 godina u posebnim slučajevima, uz obavezno primjenjivanje blažih mjera za najmlađe;
- reforma obrazovnog sistema kroz jačanje pedagoško-psiholoških službi, obavezno prisustvo defektologa i dodatnu obuku nastavnika u oblastima pedagogije, prevencije i metodologije rada sa djecom;
- uvođenje protokola za ranu intervenciju u slučajevima kada roditelji odbijaju saradnju ili kada dijete već u ranim godinama pokazuje antisocijalne oblike ponašanja.

Zaključak sastanka u sjevernoj regiji pokazuje da, iako institucije u ovom dijelu Crne Gore pokazuju veću spremnost za saradnju nego u drugim regijama, ključni problemi ostaju nedostatak specijalizovanih ustanova, kadrovska preopterećenost i fragmentaran pristup resocijalizaciji maloljetnika. Učesnici i učesnice su saglasni da bez jačanja centara za socijalni rad, obavezne uključenosti roditelja i reforme obrazovnog sistema sa snažnijim pedagoško-psihološkim službama, mjere koje se izriču neće imati suštinski efekat. Istaknuto je da je nužno prevenciju i resocijalizaciju postaviti kao prioritet, uz unapređenje zakonodavnog okvira i institucionalnih kapaciteta, kako bi sistem prestao da funkcioniše parcijalno i počeo da pruža jedinstven, efikasan i održiv odgovor na maloljetničku delinkvenciju.

3.3. Južna regija

Sastanak za južnu dio održan je u Budvi, uz identifikaciju prepreka u praksi sličnih onima u drugim regijama, ali i uz neke specifičnosti koje se vežu za primorje. Preciznije, diskusija je ukazala na niz teškoća koje opterećuju institucije i otežavaju efikasno sprovođenje mjera prema maloljetnicima:

- *neispunjavanje i odlaganje vaspitnih naloga* - u pojedinim opštinama, poput Tivta i Kotora, maloljetnici kojima je izrečena mjera društveno-korisnog ili humanitarnog rada često ne započinju njeno izvršenje na vrijeme, već se to, u praksi, zbog odlaganja, dešava tek kad maloljetnici postanu punoljetni čime se gubi smisao vaspitnog uticaja;
- *preopterećenost centara za socijalni rad* - stručni kadar u centrima navodi da su zaduženi za veliki broj slučajeva, te da zbog administrativnog opterećenja nemaju kapaciteta da se dovoljno posvete pojedinačnim slučajevima i prate sprovođenje mjera;
- *nedostatak saradnje i mreže servisa* - u nekim primorskim opštinama nema potpisanih sporazuma sa

stručnim službama sudova, niti postoje alternativni servisi u zajednici koji bi omogućili angažovanje maloljetnika u društveno korisnim aktivnostima;

- *nejasna raspodjela nadležnosti između institucija* – stručne službe sudova i tužilaštava često imaju preklapajuće obaveze sa centrima za socijalni rad, što dovodi do neefikasnosti i u praćenju sprovođenja naloga;
- *problemi u sprovođenju vaspitnih mjera pojačanog nadzora* – zbog nedostatka kadra, nadzor roditelja ili staratelja često se ne sprovedi suštinski, već ostaje „mrtvo slovo na papiru“;
- *neadekvatna uloga zaštitara u školama* – mnogi zaštitari nisu adekvatno obučeni niti licencirani za rad sa djecom, a pojavile su se i sumnje u njihovu profesionalnu podobnost, što dodatno narušava povjerenje u sistem zaštite i naglašava potrebu posvećivanja posebne pažnje odabiru i kvalifikacijama zaštitara u školama;
- *negativan uticaj medija i digitalnog prostora* – maloljetnici su istovremeno i počinioци i žrtve u digitalnom prostoru, a medijsko etiketiranje bez sudskih presuda stvara dodatnu stigmę, koja je uočena i u organizacijama u koje su maloljetnici upućeni na obavljanje društveno korisnog ili humanitarnog rada, pa je naglašena potreba da se lica određena za nadzor nad maloljetnicima u takvim organizacijama obuče kako da pedagoški postupaju prema maloljetnicima;
- *nedovoljno razvijeni lokalni servisi* – nedostatak dnevnih i terapijskih boravaka, kao i programa koji bi povezali maloljetnike sa zajednicom i nevladinim organizacijama, onemogućava dugoročni resocijalizacijski rad;
- *slaba uključenost roditelja* – roditelji se često ne uključuju u sprovođenje mjera, dok institucije nemaju mehanizme da ih obavežu na saradnju.

Učesnici i učesnice su predložili i niz mjera koje bi mogle unaprijediti sistem u južnoj regiji:

- *razvoj mreže alternativnih servisa na lokalnom nivou* – uključivanje maloljetnika u društveno-korisne aktivnosti kroz saradnju sa školama, sportskim klubovima, Crvenim krstom i nevladinim organizacijama;
- *uvođenje instituta porodičnog saradnika* – stručnog lica koje bi pratilo maloljetnika koji je na društveno korisnom radu ili mu je izrečeno izdržavanje vaspitne mjere pojačanog nadzora roditelja ili starateljskog organa, povezujući institucije radi obezbijeđenja dosljednog sprovođenja mjera. No, istaknuta je i bojazan u pogledu mogućnosti da porodični saradnik zaista bude spona između škole, centara za socijalni rad i stručnih službi, te je zaključeno da je neophodno da se sistem sam uveže i razvije mehanizme efikasne saradnje;
- *povećanje kapaciteta centara za socijalni rad* – zapošljavanje dodatnog stručnog osoblja kako bi se rasteretili postojeći radnici i omogućilo kvalitetnije praćenje slučajeva;
- *reforma vaspitnih naloga* – unapređenje primjene društveno-korisnog rada i humanitarnih aktivnosti kao djelotvornih alternativa krivičnom postupku, uz obavezni nadzor i mentorstvo, kako bi maloljetnici razumjeli svrhu mjere;
- *obuka i licenciranje zaštitara u školama* – definisanje jasnih kriterijuma i kontrola za rad zaštitara, uz naglasak na pedagošku i preventivnu dimenziju njihovog posla;
- *edukacija nastavnog i stručnog kadra* – jačanje pedagoških i metodoloških kompetencija zaposlenih u obrazovanju, ali i saradnja sa stručnjacima van formalnih sistema;
- *veća vidljivost i uloga stručnih službi* – jasno definisanje nadležnosti i jačanje njihove uloge u praćenju sprovođenja naloga i mjera;
- *saradnja sa nevladinim organizacijama* – prepoznata je važnost NVO sektora u kreiranju inovativnih i fleksibilnih programa resocijalizacije, posebno kroz primjere pozitivne prakse gdje su maloljetnici uključivani u grupne i edukativne aktivnosti bez stigmatizacije.

Zaključak sastanka u južnoj regiji naglašava da kombinacija strukturnih slabosti i lokalnih specifičnosti – od kašnjenja u sprovođenju vaspitnih naloga i preopterećenosti centara za socijalni rad, do nedostatka alternativnih servisa i nejasnih nadležnosti institucija – umanjuje efikasnost sistema. Ključni izazovi ostaju nedovoljno razvijeni lokalni servisi, slaba uključenost roditelja i nedostatak resursa. Kao prioritetne mjere istaknuti su razvoj dnevnih i terapijskih boravaka, angažovanje porodičnih saradnika, licenciranje zaštitara u školama, te jačanje međusektorske saradnje kroz uključivanje škola, socijalnih službi, sudova i NVO sektora. Naglašena je i potreba za balansiranim pristupom, tj. da se uz prava maloljetnika jednako insistira na njihovoj odgovornosti, kako bi se obezbijedio preventivni efekat i stvarna resocijalizacija.

Ključne pouke sa multisektorskih sastanaka

Iako se pojedini izazovi razlikuju od regije do regije, tri sastanka koja je CGO organizovao pokazala su jasne zajedničke slabosti sistema: nedostatak specijalizovanih ustanova za maloljetnike, preopterećenost centara za socijalni rad, nedovoljno razvijene preventivne programe i slabu uključenost roditelja u proces resocijalizacije. Učesnici i učesnice su ukazali da se mjere koje se izriču često ne sprovode ili ostaju samo formalne, dok je naglasak sistema i dalje previše na represiji umjesto na prevenciji i podršci.

Na nacionalnom nivou kao prioriteti se izdvajaju: izgradnja novih specijalizovanih ustanova, jačanje centara za socijalni rad kroz dodatno zapošljavanje stručnjaka, obavezno uključivanje roditelja u proces resocijalizacije, razvoj mreže alternativnih servisa i dnevnih boravaka na lokalnom nivou, kao i sistemsko uključivanje NVO sektora u sprovođenje alternativnih sankcija i preventivnih programa. Poseban akcenat stavljen je na potrebu da institucije odgovore na nove oblike delinkvencije, poput digitalnog nasilja i seksualnih delikata, i da razviju digitalne alate koji omogućavaju bolju koordinaciju i praćenje slučajeva.

Zaključci svih sastanaka potvrđuju da je ključ uspjeha u pomjeranju fokusa na prevenciju i resocijalizaciju. Kada maloljetnik dođe pred sud ili tužilaštvo, već je nastala šteta koju je teško ispraviti. Zato škola i porodica moraju biti prve linije zaštite, dok država i lokalne zajednice treba da obezbijede potrebne resurse, servise i institucionalnu podršku. Samo ovako integrisan pristup može dugoročno smanjiti maloljetničku delinkvenciju i stvoriti društvo koje mladima daje realnu šansu za zdrav razvoj i reintegraciju.

Vršnjačko nasilje i maloljetnička delinkvencija kroz javno mnjenje

Metodološke napomene i fokus istraživanja

Istraživanja CGO-a iz juna 2024. godine rađena su sa dvije kategorije - opštom punoljetnom populacijom i učenicima i učenicama srednjih škola. U oba slučaja primijenjen je troetačni, stratifikovani, slučajni uzorak. Mapirane su percepcije, iskustva i obrasce prijavljivanja vršnjačkog nasilja i maloljetničke delinkvencije, te stavove prema sankcijama i procjene uloge institucija, medija i društvenih mreža, a dio nalaza se objavljuje u ovoj publikaciji uz ocjenu da mogu pomoći u razumijevanju šire slike problema maloljetničke delinkvencije.

Nalazi ukazuju da nije riječ samo o skupu pojedinačnih incidenata, već da imamo strukturni obrazac nastajanja i pojačavanja nasilja kroz vršnjačke odnose i digitalni svijet, u uslovima otežanih porodičnih i školskih resursa da odgovore na ovaj problem. Nalazi, zato, služe kao evidencijska osnova za kreiranje mjera koje istovremeno jačaju disciplinarni okvir i dostupnu podršku, ali i za usklađivanje javnih politika sa principima vaspitanja i reparativnih mjera u postupcima koji se odnose na maloljetničku delinkvenciju.

Prisutnost fenomena nasilničkog ponašanja

U opštoj populaciji, vršnjačko nasilje se vidi kao rasprostranjen problem - 65,7%, bilo kao povremeno (46,3%) ili često (19,4%) prisutno, 29,8% navodi da je rijetko prisutno, a samo 4,5% vjeruje da vršnjačkog nasilja nema u njihovoj sredini. Slično važi i za maloljetničku delinkvenciju - 43,4% ispitanih navodi da je maloljetnička delinkvencija povremeno prisutna u njihovim sredinama, 12,3% često, 34,5% da je to rijetko, a samo 9,8% da je uopšte nema.

Na ovoj liniji su i nalazi kod srednjoškolske populacije - skoro 60% navodi prisutnost vršnjačkog nasilja u školi/sredini, bilo da je to povremeno (42,1%) ili često (16,1%), za 30,8% je to rijetko, a 11 % negira prisutnost nasilja. Trećina mladih (33,5%) kaže da nikada nijesu svjedočili nekom incidentu, a 11,9% da svakodnevno svjedoči nasilnom ponašanju, kod 13,6% je to na sedmičnom nivou, kod 14,4% mjesečno, a kod 13,3% više puta godišnje.

Primjetna je „normalizacija“ nasilja na nivou svakodnevice (odgovor „povremeno“ se javlja kao dominantna kategorija). Kod odraslih to može odražavati kolektivnu memoriju zajednice i medijski okvir, a kod mladih ova i situacionu izloženost u učionicama, hodnicima škola i njihovom okruženju.

Oblici nasilničkog ponašanja

Odrasli najzastupljenijim vide psihičko (27,8%) i fizičko (25,9%) nasilje, a potom digitalno (17,8%) i socijalno (17,7%), pa seksualno (10,8%). U okviru srednjoškolske populacije, psihičko nasilje je, takođe, na prvom mjestu

(30,9%), a zatim fizičko (21,2%), socijalno (20,5%), digitalno (19,3%), pa seksualno (8,1%).

Ovim se može zaključiti da psihičko nasilje, koje uključuje omalovažavanje, izrugivanje i etiketiranje i sl, najprepoznatljiviji oblik nasilničkog ponašanja, ali je to nerijetko i ulazni oblik koji se prelijeva u fizičko ili digitalno nasilje. S druge strane, digitalno nasilje je po učestalosti na nivou socijalnog i fizičkog, što odražava spajanje *offline* i *online* okruženja, jer se sukobi započeti uživo nastavljaju na društvenim mrežama i obrnuto.

Lično iskustvo sa vršnjačkim nasiljem

U opštoj populaciji, 18,3% ispitanih navode su lično iskusili nasilje, a 44,2% da poznaje osobu sa iskustvom nasilja, dok 10,1% njih priznaje da je nekada i vršilo nasilje. Kod onih koji jesu iskusili nasilje, najčešće je to psihičko (33,8%), potom fizičko (27,5%), socijalno (17,8%), seksualno (12,3%) i digitalno (8,6%). Među onima koji poznaju osobu koja je iskusila nasilje, obrazac je veoma sličan (fizičko 34,8%; psihičko 31,5%; socijalno 13,6%; seksualno 11,3%; digitalno 8,8%).

Kod mladih, svaki peti srednjoškolac i srednjoškolka (21,6%) potvrđuju iskustvo nasilnog ponašanja nad njima, a polovina (53,4%) poznaje osobu koja je iskusila nasilje. Najčešće se radi o psihičkom nasilju (34,9%), zatim socijalnom (22,4%) i digitalnom (17,0%), uz fizičko (15,8%) i seksualno (9,9%). Sličan je odnos i kada govore o poznavanju osoba sa iskustvom nasilja (psihičko 33,2%, fizičko 24,4%, socijalno 20,8%, digitalno 15,8%, seksualno 5,9%).

Očito je da lična viktimizacija nosi osjećaj emocionalne ogoljenosti i utiče na reputacijsku sliku u okruženju, pa se često potiskuje ili dijeli samo u uskom krugu, dok se tuđa iskustva lakše prepričavaju, komentarišu i dijele. Tome doprinose tipične uloge posmatrača – distanciranje, racionalizacija i prebacivanje odgovornosti – zbog čega narativ nekad postaje glasniji od direktnih iskustava, a prag za intervenciju ostaje viši nego što bi trebalo.

Faktori koji utiču na devijantno ponašanje i vrste vršnjačkog nasilja

Odrasli kao ključne grupe faktora za devijantno ponašanje vide socijalne (24,9%) i porodične (23,8%), zatim obrazovno-vaspitne (18,9%), ekonomske (12,7%), geografske (10,1%) i zdravstvene (9%). Srednjoškolska populacija odgovornost češće smješta u porodično vaspitanje (24,2%), uticaj interneta/društvenih mreža (21,8%) ali i opšte stanje u društvu (19,9%), pa tek potom u obrazovne ustanove i nadležne organe (po 12,8%) i medije (6,9%).

Na nivou konkretnih uzroka za ovakve oblike ponašanja, mladi izdvajaju: vršnjački uticaj (14,6%), porodične probleme (10,0%), zloupotrebu psihoaktivnih supstanci (9,6%), pristup internetu bez nadzora (9,4%), mentalno/emocionalne probleme (8,1%), potrebu za prihvatanjem/dokazivanjem u grupi (7,5%), socijalno-ekonomske prilike (6,8%), raniju viktimizaciju (6,4%), diskriminaciju/socijalnu isključenost (5,9%), manjak pozitivnih uzora (5,9%), manjak komunikacije/podrške u porodici/školi (5,7%), te manjak vannastavnih aktivnosti (4,1%).

Prijavljivanje nasilja: kanali, barijere i pragovi povjerenja

Među srednjoškolskom populacijom sa iskustvom nasilja, njih 64,2% navodi da je to prijavilo, a 35,8% da nije. Najčešći su nasilje prijavljivali nekom u porodici (34,9%), školi (28,1%), prijatelju ili prijateljici od povjerenja (16,5%), policiji (15,7%), nevladinim organizacijama (4,8%). Od onih koji su svjedočili incidentima 57,7% je to prijavilo, a 42,3% nije. Kao dominantan razlog za neprijavljivanje nasilja, mladi navode nepovjerenje da će se situacija promijeniti (38,7%), zatim ocjenu da to nije njihov problem (32,4%), ali i strah od konflikta sa nasilnikom (17,3%) ili od stigmatizacije da budu okarakterisani kao „špijuni“ (11,6%).

U populaciji odraslih je 10,1% onih koji priznaju da su nekada vršili nasilje, od čega je 54,3% bilo sankcionisano od strane institucija, a 45,7% nije. Većina njih kaže da to ne bi ponovili (84%), dok 16% kaže da bi.

Slika prijavljivanja kod mladih pokazuje hijerarhiju povjerenja: porodica je prvi kanal, škola drugi, dok su policija i NVO rijetko birani „u startu“. To znači da se mladi oslanjaju na bliske i brzo dostupne aktere za koje očekuju brzu reakciju uz manji reputacijski rizik.

Stavovi o sankcijama i procjena institucija

Odrasli dominantno smatraju da su sadašnje sankcije u domenu maloljetničke delinkvencije blage 39,4% ili veoma blage 21,5%. Na drugoj strani, kao odgovarajuće ih vidi 20,5%, a kao stroge 11,1% tj. veoma stroge 1,8%. U projekciji željenog, 77,1% traži strože (45,9%) ili mnogo strože (31,2%) kazne, a samo 4% bi ih ublažilo.

O efikasnosti alternativnih sankcija mišljenja su podijeljena - 30,5% ih vidi efikasnijim, a 36,4% manje efikasnim. Većina ocjenjuje da postojeće politike/programi nisu efikasni, a odnos državnih organa prema problemu je označen kao loš/veoma loš kod 50,8%, naspram dobar/veoma dobar kod 37,1%.

Osjećaj sigurnosti u školi i povjerenje i željeni odgovor sistema

Mladi većinom doživljavaju školu kao bezbjedan ambijent - 85,6% se osjeća sigurno (od toga uvijek 30,3%, a 55,3% uglavnom), dok se 8,8% ne osjeća sigurno. Istovremeno, svaki peti (20,9%) navodi da u svojoj školi ili neposrednoj sredini zna za slučaj maloljetničke delinkvencije.

Primjetno je okretanje ka strožim rješenjima: 27,6% bi pooštrilo školske kazne, a 30,1% očekuje strože kazne od institucija. Paralelno, značajan dio srednjoškolaca i srednjoškolki traži i prevenciju i podršku - 15,1% kroz radionice prevencije, a 14,6% veću dostupnost školskog psihologa/pedagoga - što pokazuje da uz strogoću cijene i mjerljive oblike pomoći u školi.

Zaključne napomene

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku u Crnoj Gori predstavlja važan korak ka uspostavljanju pravnog sistema koji uvažava specifične potrebe djece u sukobu sa zakonom. Njegova usklađenost sa međunarodnim standardima svjedoči o formalnoj posvećenosti države principima zaštite, resocijalizacije i prava djeteta. Međutim, praksa pokazuje da i najmodernija normativna rješenja gube na značaju ukoliko nijesu potkrijepljena adekvatnim institucionalnim i kadrovskim kapacitetima.

Najveći izazov ostaje nedostatak specijalizovanih ustanova i stručnog osoblja koje bi omogućilo dosljednu i učinkovitu primjenu vaspitnih mjera, naročito kada je riječ o maloljetnicima koji počinu teža krivična djela. Umjesto rehabilitacije i resocijalizacije, u praksi se i dalje pribjegava rješenjima koja su u suprotnosti sa duhom zakona i temeljnim principima dječije zaštite. Posebno je zabrinjavajuće što se zatvorski sistem koristi kao prva ili najčešća opcija, umjesto krajnja mjera, a pri tome ne postoje odvojene ustanove za maloljetnike i punoljetne osuđenike.

Komparativni pregled pokazuje da Crna Gora dijeli sličnosti sa zemljama regiona u pogledu zakonskog okvira, ali zaostaje u njegovoj primjeni. Hrvatska se ističe razvojem specijalizovanih sudova i snažnijim fokusom na alternativne mjere, dok Srbija, uprkos izazovima, intenzivno razvija pristup restorativne pravde i diverzionih postupaka. Bosna i Hercegovina, iako formalno ima uspostavljen sistem, suočava se sa problemom neujednačene primjene i nedostatka resursa.

Crna Gora se, stoga, nalazi na raskrsnici između deklarativne posvećenosti i stvarne potrebe za reformama koje će omogućiti dosljednu i humanu primjenu zakona. Budući razvoj maloljetničkog pravosuđa mora se usmjeriti ka: izgradnji funkcionalnih i specijalizovanih institucija; kontinuiranoj edukaciji stručnog kadra; razvoju i široj primjeni alternativnih mjera i programa restorativne pravde; kao i jačanju međuresorne saradnje i uključivanje lokalnih servisa i NVO sektora.

Samo tako je moguće ostvariti stvarni balans između zaštite društva i prava maloljetnika, sa ciljem njihove pune reintegracije i razvoja potencijala za doprinos zajednici u svojstvu ravnopravnih i odgovornih članova društva.

